

Dubniczky Zsolt

Magok a könyvtárban

A mezőgazdaság, a könyvtár és a fenntarthatóság kapcsolata¹

„*Si hortum in bibliotheca habes, nihil deerit.*”
(*Marcus Tullius Cicero: Epistulae ad Familiares, lib. IX, epist. 4.*)

A mottóul választott Cicero-idézetet legtöbbször úgy fordítják magyarra vagy más nyelvekre, hogy „ha van egy kerted és egy könyvtárad, akkor mindened megvan, amire csak szükséged lehet”. Az élet teljességét jelző bölcs mondással is felér mindez, melynek értelmében a könyvtár az ember szellemi igényét elégíti ki, míg a kert a létfenntartást biztosító fizikai táplálékot szolgáltatja. De mi történik akkor, ha a kettő, a kert és a könyvtár összekapcsolódik egymással?

A 2010-es évektől kezdődően egy új könyvtártípus elterjedését vehettük észre. Az intézmény a zöld könyvtárból nőtte ki magát, jelenleg leginkább a zöld könyvtárak részeként működik, a fenntartható fejlődés célkitűzéseit szolgálja és a mezőgazdasági termeléshez kapcsolódik. A könyvtáraknál megszokott hagyományos szolgáltatásokkal rendelkezik: gyűjtés, őrzés és tárolás, a hozzáférés biztosítása, gyűjtőköre viszont nem az évszázadok óta megszokott dokumentumokra, jórészt könyvekre terjed ki, hanem a mezőgazdasági termelés nélkülözhetetlen elemére: a vetőmagokra. Ebből ered angol elnevezése is: *seed library*.

Bár új keletű intézményről van szó, mégsem előzmények nélküli, s jórészt úgy is fogalmazhatnánk, hogy szinte az emberiséggel egyidős. Ugyanis annak az ősi, napjainkig is meglévő gazdálkodási formának az intézményesülése és közösségivé válása, amely az ember és a természet szoros, az ember és a mezőgazdaság tudatos, egyúttal kölcsönös, fenntartható kapcsolatára vonatkozik. Arra a föld és természet szeretetével egybefonódó

értékszempléltre épít, amely által az ember tiszteli és (meg)becsüli a természet adta forrásokat, s nem uralkodóként, hanem jó sáfárként kezeli azokat. Mióta gazdálkodó ember az ember, az adott évben betakarított termék egy részét a következő évre félreteszi, hogy újból vetni, majd aratni tudjon, és a létfenntartását biztosítsa. Tapasztalatból adódó szakértelemmel válogatja és rendszerezi a magokat, hogy a terméshozásra legalkalmasabbak kerüljenek ismét a termőföldre. A magkönyvtár részben ezt a szellemi örökséget eleveníti fel, miközben a XIX. században megalakuló magbankokkal mutat rokonságot. Az ekkor létrejött első magbankok,² valamint a 2008-ban a norvégiai Spitzbergákon létesített *Nemzetközi Magbunker (Svalbard Global Seed Vault)*³ célja a biológiai sokféleség, a biodiverzitás fenntartása és megőrzése. Ugyanezt szolgálja a magkönyvtár is, de a magbankoktól eltérő módszerekkel.

A magbankok elsősorban hűtőházakhoz kapcsolódnak és a legújabb tárolási technológiákat alkalmazzák bennük, amelyek mesterséges körülmények között hosszú távon keresztül képesek biztosítani és megőrizni az egyes magvak csíráképeségét. Ezzel szemben a magkönyvtárnál a magvak megőrzésével kapcsolatos hagyományos, családi generációkon átívelő, apáról fiúra szálló tudás dominál és az egyszerű tárolási technológiákat helyezik előtérbe.

Egy magbank esetében a biztonság az egyik legfontosabb tényező, hogy a megőrzés alatt álló magvakat és génállományt megvédjék a lehetséges megsemmisülés vagy kipusztulás ellen. A magkönyvtár azonban épp ellenkezőleg dolgozik, hiszen számára a terjesztés, a szabad hozzáférés biztosítása a legfőbb cél. A biztonsággal és az elzárással szemben a „szabadságra” helyezi a hangsúlyt. Erre utal az elnevezésbeli különbség is, hiszen a bankhoz az őrzést, a védelmet, a hosszú távú biztonságot társítjuk, míg a könyvtár inkább a szabadságot és a közösséget, valamint a közösséggel való kapcsolatot jelenti. S talán nem utolsó különbség az sem, hogy a magbankok mint nemzeti vagy nemzetközi intézmények, komoly kormányzati támogatásban részesülnek, a napjainkban terjedő magkönyvtárak viszont jórészt az önkéntességen, a kreativitáson, a fenntarthatóság és a biodiverzitás megőrzése iránti elkötelezettségen és az emberek közötti összefogáson alapulnak.

Persze felmerülhet a kérdés, mi értelme van mindennek? Miért szükséges menteni és védelmezni a magokat, s mi célt szolgálhat a magkönyvtár létrejötte?

A magok sokféleségének megőrzése a genetikai sokféleség, a biodiverzitás, az életteljesség és életgazdagság megőrzését szolgálja, ami egyben az egyediség megőrzését és fenntartását is jelenti. Mindez az élet alapvető eleme, létfenntartásunk egyik kulcsfontosságú tényezője és az egyes populációk, fajok, de még magának az emberiségnek is a fennmaradását szolgálja. Nem kell különösen bizonygatni, hogy a biológiai sokféleség az evolúció egyik alapvető faktora, hiszen a természetes szelekció folyamatában azok a közösségek maradnak fenn, amelyek kellő változatosságban vannak jelen, s így mindig rendelkezésre állnak olyan egyedek, amelyek a kiválasztódás révén a faj fennmaradását és a továbbélését biztosítják. A sokféleség és az egyediség megőrzése egy önmagát generáló és fenntartó folyamat, hiszen számos olyan példát lehetne említeni a növény- és állatvilágból, amelyek kölcsönös egymásrautaltságban élnek egymással, s az egyik kihalása egyúttal a másik pusztulását is okozza.

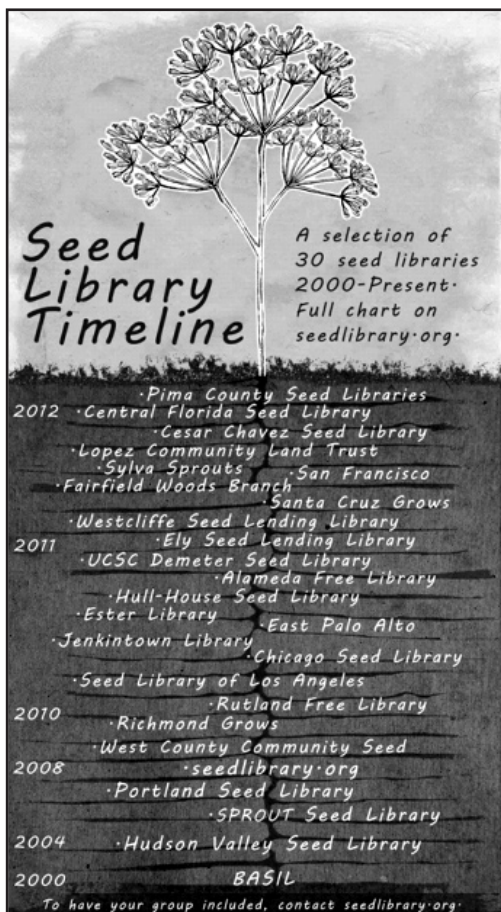
Az egyes országok és helyi közösségek kulturális öröksége sok mindentől tevődik össze, az identitást megalapozó és erősítő természeti és társadalmi erőforrások egyaránt

az építő elemek közé sorolhatóak. Az érintetlen vagy az ember társadalmi tevékenysége folytán formált természeti terület éppúgy, mint az ember által létrehozott és működtetett szellemi és materiális javak. Ebbe az örökségbe kevésbé látványos formában, de a magvak is beletartoznak. Azok a termést érlelő magvak, amelyek végső soron az adott helyi közösség ételmének és az azokból készült ételeinek sajátos zamatáért és ízvilágáért felelősek, ami a máshol is megtalálható javaknak egyediséget, sokszor különlegességet, valamint ebből képződő lokális értékeket kölcsönöznek.

Hasonló célokat szolgál a magkönyvtár is. Létrejött és működése szerepet játszik a biodiverzitás, a genetikai és kulturális sokszínűség fenntartásában, a tájfajta növényvilág megőrzésében, ugyanis a nagyüzemmel szemben a kis helyi közösségekre, jórészt az egyes családokra, felhasználókra épít, akik az élőmunkájuk által a legalkalmasabbak arra, hogy az életgazdagságot megőrizzék és sokoldalúan felhasználják.⁴ A magkönyvtár kialakulása a biotechnológia monopolizációjának és a monokulturális jellegű mezőgazdaságnak a szerepét csökkenti. Az állandó magcsere révén a helyi közösség a könyvtár segítségével, egyszerű tárolási technológiákkal, a helyi klímához alkalmazkodó vetőmagoknak jórészt megbízható forrásból származó széles választékát tudja frissen tartani és széles körben megosztani. A pozitív hatásai között külön kiemelendő: azzal, hogy növeli a hozzáférést az egészséges élelmiszerekhez, az ember egészségét szolgálja, egyúttal pedig értékszemléltre is nevel. A növénytermesztés révén ugyanis együttműködünk a természettel, rendszerességgel részt veszünk annak éves ciklikusságában és körforgásában, ami egyrészt segíti a körülöttünk lévő világ és benne saját helyünk megértését, másrészt pedig ráébreszt bennünket a természet értékeinek a tiszteletére és megbecsülésére, ami napjainkban a természettől egyre inkább elszakadó és városokba költöző emberiség természeti világgal való kapcsolatának újjáépítésében játszhat kulcsfontosságú szerepet. Ezzel a társadalmi hatással függ össze a közösségteremtő képessége is. Manapság a zöld könyvtáraknak az egyik meghatározó szerepe a környezettudatos közösségek megképződésének elősegítése és támogatása, valamint a kialakult és meglévő közösségek fenntartása és bővítése. Ugyanakkor ne feledjük azt sem, hogy a magkönyvtár a helyi, különleges és egyedi vetőmagok hozzáféréseinek biztosításával, a növénytermesztéshez kapcsolódó programokkal egy olyan értékorientált közösséget tud megteremteni, amelynek a fennmaradása és bővülése egyúttal a magkönyvtár fennmaradását is hosszú távon szolgálja.

Az első magkönyvtárak a 2000-es években jelentek meg az Egyesült Államokban. 2000-ben alakult a *BASIL (Bay Area Seed Interchange Library)* a Berkeley Ecology Center részeként,⁵ amely a gazdálkodók, közösségi kertészek támogatására jött létre a tapasztalatok, információk kicserélése, megosztása céljából. A 2008-ban létrejött *Hudson Valley Seed Library* könyvtárosok ötletéből fakadt még 2004-ben, amikor Ken Green, a New York, Public Library Gardiner könyvtárosaként egy Valley Educational Seed Saving Exchange and Library (VESSEL) projekt keretében indította el a magkönyvtárát. A projekt sikerét mutatja, hogy 2016-ra a kezdeti vállalkozás Hudson Valley Seed Company néven ma már egy jól működő üzletgárgá nőtte ki magát.⁶ A kezdetben talán lassan, a 2010-es évektől viszont erőteljesen szaporodó könyvtárak között külön említést érdemel a 2010-ben létrehozott *Richmond Grows Seed Lending Library*,⁷ amelyet Rebecca Newburn alapított Catalin Kaserrel. Emellett Rebecca Newburn személye azért is kiemelkedő az új könyvtártípus történetében, mert egyrészt az egyedi kezdeményezések összefogására, egyfajta hálózat

kialakítására törekszik, másrészt pedig honlapjának segítségével minden olyan információt megoszt, amelyek az új könyvtárak kialakítását segítik elő.⁸

A magkönyvtárak létrejötte az Egyesült Államokban

Forrás: <http://budsonvalleyseed.com/blog/the-seed-library-movement-from-roots-to-bloom/>

Napjainkban ez a könyvtártípus elsősorban az Egyesült Államok területére lokalizálódik, de találkozhatunk már vele Kanadában, s Európán belül Németországban is. Az intézmény népszerűségének mutatói között említhetjük, hogy 2015-ben egyrészt könyv született róla, másrészt pedig nemzetközi fórumot is tartottak a témával kapcsolatban. A korábban östermelőként (*market gardener*) is dolgozó Cindy Conner célja elsősorban az volt, hogy feltérképezze, bemutassa és számot adjon erről az újonnan megjelenő intézményről. Könyve⁹ a közösségi programokon keresztül történő magmegőrzés gyakorlati útmutatója kíván lenni, melyben a magkönyvtár létrehozását követhetjük nyomon lépésről lépésre, miközben meglévő példák, jól működő könyvtárak és hasonló jellegű kezdeményezések bemutatására törekszik.

Az amerikai Arizona állambeli Tucson városában 2015-ben rendezték meg a máig első magkönyvtári fórumot. A három napos, május 3. és 6. között zajló rendezvény számos

érdeklődőt – szakmabelit és laikust egyaránt – vonzott a városba, akik érdekes és változatos programokon, konferenciákon, workshopokon, termék- és könyvtárbemutatókon vehettek részt.¹⁰

Mivel egy igencsak új keletű intézményről van szó, a könyvtártudomány még nem „azonosította” ezt a könyvtártípust, azaz még nem született róla egy általánosan elfogadott meghatározás. A definiálása jórészt azért is nehéz, mert a magkönyvtárakból sokféle létezik, s így az általánosításuk nem könnyű feladat. Az angol és amerikai értelmező szótárakban (Oxford, Webster) nem szerepel a kifejezés, és a világhálón fellelhető Könyvtár- és információtudományi szótárban (*Online Dictionary for Library and Information Science (ODLIS)*)¹¹ is egyelőre kár keresnünk. A Wikipédiában már megtalálható,¹² amely alkalmas arra, hogy kezdeti ismereteket szerezzünk az intézménnyel kapcsolatban. Mivel Magyarországon tudomásunk szerint még nem létezik ez a könyvtártípus, hiába is kutatnánk bármiféle meghatározás vagy gyakorlat után.

Az intézmény definiálása során a következőket érdemes figyelembe venni. Mivel könyvtárról van szó, a könyvtárak működési gyakorlatát követi, ami a gyűjtésből és rendszerezésből, a tárolásból és megőrzésből, valamint a terjesztésből és a szabad hozzáférés biztosításából áll. Elnevezése arra a termékre vonatkozik, amely a gyűjtőterületébe tartozik. Vetőmagokat gyűjt, függetlenül attól, hogy azok kultur- vagy haszonnövények családjába tartoznak. Mindemellett az intézmény jórészt két célt szolgál: egyrészt a biodiverzitás megőrzését, ami tulajdonképpen életre hívta; másrészt pedig a (helyi) közösség építését, ami a társadalmi szerepére utal.

Míndezek alapján a következő definíciót adhatjuk róla: a magkönyvtárak olyan, jórészt (zöld) könyvtárakban működő, ritkább esetben más intézményhez kapcsolódó központok, amelyek egy (helyi) közösség segítségével a magokat gyűjtik, rendszerezik és tárolják, valamint megosztják a biodiverzitás megőrzése céljából.

A legáltalánosabb elnevezése a – már említett – *seed library*, amit röviden magkönyvtárként fordíthatunk magyarra, a vetőmagkönyvtár viszont egy pontosabb és egyértelműbb meghatározás. Az angol elnevezések között ezen kívül szerepel még a *Community Seed Bank* és a *Seed Sanctuary* is. Az előbbi a magbankokkal való rokonságra utal, amelynek az elzártságával szemben a könyvtár közösségi jellegét és szerepét emeli ki.

Fontos kiemelni a magkönyvtárakkal kapcsolatban, hogy nevükből ugyan azt sejtethetnénk, hogy önállóan működő intézményről van szó, de mégsem! Jelenleg ez a könyvtártípus egy adott, leginkább a környezettudatosságot és fenntarthatóságot felvállaló zöld könyvtár – főleg közkönyvtár vagy agrárjellegű könyvtár – részeként működik, és a könyvtár belső terében helyezkedik el. Leginkább a könyvtár forgalmas helyén található, ahol megfelelő publicitást kap, és a felhasználók könnyen megtalálják. Sokszor ezt a forgalmas helyet összekapcsolják a könyvtárnak a kertészeti és fenntarthatósági gyűjteményével, a könyvtár ilyen vagy más jellegű zöld pontjával, és a magkönyvtárat az ilyen tematikus állományok, könyvsarkok mellett vagy közelében helyezik el. Így azok a felhasználók, akik a kertészkedés iránt érdeklődnek, egyből szembesülhetnek a könyvtár új részlegével, másrészt pedig akik a magkönyvtárat keresik fel, rögvest találhatnak a magok termesztésével és a növények gondozásával kapcsolatos (szak)irodalmat, ismeretterjesztő kiadványt.

A Richmond Grows Seed Lending Library

Forrás: <https://seeddiversity.wordpress.com/portfolio/richmond-grows-seed-lending-library/>

Emellett a magkönyvtár működhet tudományos intézmény, egyetemek, botanikus kertek vagy kutatóintézetek mellett, de inkább csak kuriózumként és ritkaságként előfordulnak múzeumi program,¹³ esetleg istentiszteleti hely részeként is,¹⁴ mely utóbbi elsősorban a könyvtár közösségetteremtő erejére utal és a közösségi programjaira épít.

Jórészt két irányból indulhat kezdeményezés arra nézve, hogy egy adott helyen ilyen intézmény létesüljön. Igényelhetik a felhasználók, főként kertészek és gazdálkodók, de maguk a könyvtárosok is dönthetnek úgy, hogy megpróbálkoznak egy ilyen intézmény létrehozásával akár a felhasználóréteg szélesítése, akár a könyvtár funkciójának és szolgáltatásainak bővítése céljából. A célközönség viszont, akiknek készül, egy igen széles kört érint, jórészt mindazon embereket, akik a kertészet és kertészkedés iránt érdeklődnek. Persze túlzás volna azt állítani, hogy profi kertészeknek és gazdálkodóknak készülne mindez, hiszen elsősorban a hobbikertészeket, a városi és közösségi kertészkedőket szólítja meg, s az ő felhasználói bázisukra támaszkodik. Ezek lehetnek magánszemélyek, kisebb közösségek, kertészeti klubok, akiknek lehetőségük van a növénytermesztés szépségeit és értékeit, illetve az azzal járó kihívásokat nemcsak elméletben megismerni, de a gyakorlatban is elsajátítani. A felhasználók közé tartozhatnak a különböző civil vagy fenntarthatósági csoportok, akik kihívásként élik meg és szívesen ismerkednek a gyakorlatban is a növénytermesztés fortélyaival. A gazdálkodó szakemberek és kisüzemi növénytermesztők, az őstermelői réteg érdeklődésére elsősorban azért tarthat számot az intézmény, mert olyan kuriózumnak és különlegességnek számító magokkal rendelkezhet, amelyek az agrár- és vetőmag-kereskedésekben – jórészt a monopolizáció és a magvak standardizációja következtében – nem szerezhetőek be, s nincs is remény arra, hogy az ember valahonnan hozzájusson ezekhez.

A felhasználók között kell említeni az oktatási intézmények közösségét is, diákokat és tanárokat egyaránt, akik a természetismeret vagy a fenntarthatóságra és környezettudatosságra való nevelés részeként keresik fel és használják az intézményt, s veszik igénybe szolgáltatásait.

Első hallásra talán könnyűnek tűnik egy ilyen intézmény létrehozása és megvalósítása, mégsem egyszerű feladat. Az első és legfontosabb szempont a partnerek és támogatók megkeresése, valamint a kitűzött céljaink érdekében való megnyerésük. Kertészekre és könyvtárosokra kell elsősorban gondolnunk, akik egyrészt a könyvtár kialakításában, másrészt pedig a vetőmagvak ismeretében járatosak. Ma már az Egyesült Államokon belül a magkönyvtárak megpróbálnak – bár még nem intézményes formában – hálózatba tömörülni egymás segítése, támogatása, az információk megosztása érdekében. Ott, ahol egy már működő intézmény vagy esetleg magkönyvtári hálózat van, viszonylag könnyebb egy újat létrehozni, hiszen a „jó gyakorlat” minta lehet, és számíthatunk a kollégák tanácsaira és építő javaslataira. De egyúttal segítséget nyújthatnak abban is, hogy megalapozzák leendő magkönyvtárunk gyűjteményének alapját.

Persze nem minden intézmény alkalmas magkönyvtár kialakítására, ami nem is az intézmény adottságain múlik leginkább, hanem azon, hogy hol helyezkedik el. Magának a könyvtárnak a kiválasztásánál fontos szempont, hogy erre a belvárosi környezetben elhelyezkedő könyvtárak talán kevésbé alkalmasak, hanem inkább azok, amelyek kertek, családi házas övezetben helyezkednek el. Egy nagyon jó együttműködést feltételez, ha a magkönyvtárat egy olyan könyvtárban alakítjuk ki, amely egy vagy több közösségi, városi kert közelében helyezkedik el. Valószínűleg nem véletlen, hogy 2015-ben Berlinben egy olyan könyvtárban létesült magkönyvtár, amely egy közösségi kert szomszédságában található.¹⁵

Ha már megtaláltuk a helyet és az erre alkalmas szakembereket, akkor a következő fázist az anyagbeszerzés jelenti. Tároló helyek – polcok, szekrények – létesítése, a gyűjtemény alapját adó magvak, valamint az eligazító táblák, címkék, feliratok elkészítéséhez szükséges alapanyagok beszerzése.

A magvak tárolására sokféle mód és lehetőség kínálkozik, szinte minden számításba jöhet és használható, ami megfelel az igényeknek. Az egyik leglátványosabb és a fenntarthatóság, valamint az újrahasznosítás céljait szolgáló megoldás, ha a már nem használt cédulakatalógus szekrényt használjuk fel újra ebből a célból.

*A Pima County Public Library
magkönyvtárának katalógusa
Forrás: [https://www.library.pima.gov/
seed-library/](https://www.library.pima.gov/seed-library/)*

Az integrált könyvtári rendszereknek és elektronikus katalógusoknak, adatbázisoknak köszönhetően sok könyvtárban szívesen megválnának vagy már meg is váltak a régi, igen sokat használt cédulakatalógus szekrénytől, s egy magkönyvtár létrehozása sok esetben az adott intézményben vagy egy másik könyvtárban található szekrény megmentését is jelenti. Sokszor készültek ezek a korai időszakban művészi kivitelben, s vétek volna megválni tőlük, a magkönyvtár létrejöttével viszont új funkciót és szerepköröket nyerhetnek. Az ilyen katalógusszekrények fiókjában a magvakat többnyire papír- vagy műanyag zacskókban tárolják, amelyen a maggal kapcsolatos legfontosabb információkat rögzítik: a növény általános elnevezése az adott ország nyelvén, tudományos latin neve, botanikai besorolása, a betakarítással kapcsolatos információk.

Magok a Pima County Public Library magkönyvtárában

Forrás: <https://www.library.pima.gov/blogs/post/seed-library-featured-on-pbs-series-food-forward/>

Ezenkívül a magvak tárolásához még sokféle mód és eszköz állhat rendelkezésre. Használatosak a különféle dobozok, üvegek, borítékok, papírtasakok, irattároló szekrények és polcok.

A hagyományos dokumentumokat szolgáltató könyvtár működését – a könyvtár gyűjtő és kölcsönző tevékenységét – jórészt mindenki ismeri, egy magkönyvtár esetében azonban valószínűleg kevesen tudják, hogy mire számíthatnak, azaz egyáltalán milyen feltételekkel működik és hogyan használható. A magkönyvtár egy olyan intézmény, amelynek a működését magyarázni szükséges a felhasználónak. Ezért fontos az olyan prospektusok elkészítése, hogy hogyan használjuk a könyvtárat és mi a működése alapja (*how it works*). Erre ma már számos lehetőség kínálkozik – a valós és virtuális terek egyaránt rendelkezésre állnak. Szemléltetheti mindezt felirat, (folyamat)ábra, prospektus, néhány perces kisfilm, illetve mindezek keveréke. Ha megnézzük a magkönyvtárak gyakorlatát, számos változattal találkozhatunk, abban azonban jórészt kivétel nélkül megegyeznek, hogy a működés menete a következő három szó köré épül: kölcsönzés (*borrow*), termesztés (*grow*), visszatérés (*return*).

A magkönyvtárba a felhasználónak nem szükséges külön beiratkozni, az adott könyvtári tagság ott is érvényes. A magkönyvtár fő célja a megosztás, így a felhasználók szabadon választhatnak a könyvtárban megtalálható magokból termesztés céljára. Könyvtártól

függ, hogy részben meghatározzák, részben a felhasználókra bízják, hány növényfajta közül mennyi magot választanak maguknak. A fajtaválasztást leginkább az határozza meg, hogy az illető mit szeretne ültetni és mennyire jártas mindebben. Mivel azonban ez egy megosztási rendszer, a felhasználónak annyi magot illik kiválasztania, amennyire szüksége van. A magvak kiválasztása, ami általában egy papírzacskóba történik, az adatok pontos lejegyzését is jelenti egyben. Dokumentálni szükséges a növény adott országban használatos általánosan ismert elnevezését, a tudományos latin nevét, valamint a fajtát. Emellett feljegyzésre kerül a kölcsönző neve, adatai, a kölcsönzés dátuma, illetve a kölcsönvett magok becsült száma. Egy másik, a könyvtár számára munkaigényesebb, de talán gördülékenyebb megoldás, ha a felhasználó a könyvtár által már előre becsomagolt mennyiségű és adatokkal ellátott magokat veszi ki a könyvtárból, dokumentálva a könyvtárban a kölcsönzéshez tartozó információkat.

A következő fázis már a felhasználó kertjében vagy balkonládájában történik, amikor jó földbe veti a magokat, majd gondozza és ápolja a növényt, hogy munkája gyümölcsül egészséges, szép termést hozzon. Az ebből kinyert megtisztított és megszáritott, egészséges magokat kell a betakarítás végeztével a könyvtárnak visszajuttatni, amelyet a kölcsönzéshez hasonlóan szükséges dokumentálni.

Chico Seed Lending Library (CSLL)
~ Seed Donation Form ~

Please fill out as much information as you are able
and return with your seed donation.

Common name: _____

Scientific name: _____

Variety: _____

Original Seed Source: _____

Open-Pollinated/Heirloom Seeds?
 Yes No Unsure

**Attempts to Prevent Cross-Pollination (Isolation,
distance, hand-pollination, planting only one variety
from each family, etc?)**
 Yes No Unsure

Location/Date of Harvest: _____

Notes/Story:

Name (optional): _____

Thank you for saving and sharing seed with your Seed Library!

4/2017

A magok kölcsönzésekor és visszaszolgáltatásakor használatos formanyomtatvány
Forrás: <https://chicoseedlendinglibrary.org/about/how-to-donate-seed/>

A következő felhasználónak jelent segítséget, ha a visszaszolgáltató magokkal együtt a kötelező adatokon (a növény általánosan ismert elnevezése, a tudományos latin elnevezés, fajta, betakarítás ideje és helye) kívül néhány termesztési tanácsot is megosztunk a kísérőcídulán. Feljegyezhetjük rá a saját tapasztalataink, az optimális növekedési feltételekkel kapcsolatos megfigyeléseink mellett az ültetés dátumát, az érési időt, a termesztés nehézségét, valamint, hogy a visszaszolgáltató magokat mennyi növény terméséből nyertük ki. A kezdeti eredményesség érdekében azokkal a magokkal érdemes foglalkozni-

uk a felhasználóknak, amelyeket ismernek, és biztosak lehetnek abban, hogy termelésük sikeressé válik.

A gyűjteményünk alapját adó magvak beszerzése után a másik fontos szempont a visszakereshetőség biztosítása, azaz a katalógus- vagy adatbázis-építés. Mint minden gyűjtemény kialakítása esetén, úgy itt is kiemelkedő jelentősége van a hozzáadott értéknek, a könyvtárosok és szakemberek szaktudásának és rendszerező készségének, amelyek a felhasználók tájékoztatását és tájékozódását segítik elő. Azaz nem elég csak gyűjteni és feldolgozni a magokat, könnyebbé kell tenni a felhasználóknak az állomány különböző szempontok szerinti csoportosítását is!

Ahogy a hagyományos dokumentumoknál is számos osztályozási szempont és rendszer alakult ki, így a vetőmagok esetében is többféle változatról beszélhetünk. A legegyszerűbb módszer, ha a magokat a gazdanövényeik alapján ábécé sorrendbe tesszük. Ez elsősorban kis gyűjtemény esetében célravezető, s könnyen visszakereshetővé teszi az egyes magvakat. Ez a kialakítási mód megkönnyítheti a könyvtáros helyzetét is, hiszen ebben az esetben nem szükséges ismernie a különböző növényi családokat, sőt takarékoság abból a szempontból, hogy nem szükséges sok osztó és elválasztó elem mindehhez. Az előnye jelenti egyúttal a hátrányát is. Hiszen ez a rendszerezés semmilyen információt és ismeretet nem közvetít a felhasználó felé. Nem lehet megtudni például a természet nehézségét vagy azt, hogy az adott növény mely kategóriába, a haszon- vagy dísnövények csoportjába tartozik-e.

Munka és információközvetítés szempontjából igényesebb megoldást jelent, ha a magokat először növényfajta szerint (zöldség, gyümölcs, virág, gyógynövény) csoportosítjuk, majd azon belül elkülönítjük az egyes fajokat, növényi családokat és végül ezen belül rendezzük őket ábécé sorrendbe. Nagyobb gyűjtemény esetében mindenképp ez ajánlott, s az információközvetítő jellege is igen előnyös. Hátránya a többletmunka, ami a könyvtárosokat érinti, hiszen több fiókra, szekrényre, osztó és elválasztó elemre, egyúttal pedig felíratra van szükség.

A Richmond Grows Seed Lending Library katalógusa
Forrás: <https://seeddiversity.wordpress.com/project-type/seed-library/>

Amerikában egy nagyon elterjedt osztályozási forma, amikor a magvakat a megtakarítási nehézség szintje szerint, majd ezen belül növényfajták és ábécé sorrendnek megfelelően rendezik. Általában három kategóriát szoktak elkülöníteni, amit a következőképpen neveznek: szuper könnyű – egyszerű – nehéz; könnyű – közepes – nehéz; vagy csak kettőt: könnyű – nehéz. A nehézség szintjét különböző szimbólumokkal jelölik, amelyeket többnyire a katalógusszkekrény fiókjának külső felületén helyeznek el.

A nagyon könnyűt egy zöld csillaggal, a közepesen nehezet egy sárga karikával, a nehezet egy lefelé fordított piros háromszöggel. Természetesen ettől eltérő színek és szimbólumok is használhatóak, a jelöléssel kapcsolatban semmilyen formakövetelmény nem alakult még ki.¹⁶

Ezenkívül ismertségük alapján is lehet csoportosítani a magokat, ismert és ritka magvak szerint, de az is elképzelhető megoldás, ha az ültetésük időpontjának megfelelően rendezzük őket.

A tárolt magvakról külön katalógusokat is készíthetünk, ahol a növénytani besorolás mellett ültetési, termesztési ismereteket, információkat is megoszthatunk, mely utóbbi lehet leírás, de állhat szimbólumokból is (pl. az esőcseppek a vízigényt vagy az aszályal szembeni tolerancia mértékét is jelölhetik). Mindez készülhet hagyományos módon, de a virtuális térben is a felhasználók rendelkezésére állhat. A másik megoldás az adatbázis-építés, amikor a meglévő magvainkat, illetve a róluk szóló információkat egy integrált könyvtári rendszer segítségével rögzítjük, s a felhasználók online formában férhetnek hozzá (pl. Pima County Public Library – Egyesült Államok, Arizona Állam).

A könyvtár működéséről szóló tájékoztatók mellett hasznosak lehetnek az olyan segédleteknek nevezett, akár nyomtatott, akár elektronikus dokumentumok, amelyek a magvak veteményezésével, a növények termesztésével kapcsolatosan tartalmaznak információkat. De mindezt maga az előbb említett katalógus is tartalmazhatja. Ugyanúgy szerepelhet a katalógusban is és hasznos segítséget jelent a felhasználónak, ha a könyvtárban megtalálható magvakat és azok fajtáit a termesztés nehézsége szerint csoportosítjuk és soroljuk fel egy elektronikus vagy hagyományos dokumentumban.

A legáltalánosabb és legismertebb segédlet az ültetési és betakarítási naptár, ami hónapokra lebontva mutatja azt, hogy az adott magot melyik hónapban kell és érdemes elültetni, és mikorra várható a termés. Az ilyen dokumentum sokszor könyvtári honlapokon fordul elő, de gyakran láthatóak hagyományos, nyomtatott, a könyvtár falára kifüggesztett formátumban is, ami a felhasználót rögtön helyben informálja az ültetési és betakarítási időpontokról. Az ültetésen kívül sokszor olvashatóak a könyvtárak honlapján különböző kertészeti, termesztési információk, szaktanácsok is, amelyek a növények, növényfajták fény-, víz- és talajigényéről, a komposztálási megoldásokról szólnak. Hasznos segítséget jelent, ha a könyvtár a honlapján olyan linkeket oszt meg, amelyek közösségi kertekhez, kertészeti szaküzletekhez kapcsolódnak, ahonnan további információ(ka)t nyerhet a felhasználó, vagy esetleg a termesztéshez szükséges eszközöket tudja beszerezni. Új fajta szolgáltatás egyes könyvtáraknál, hogy kerti eszközöket is kölcsönöznek (*Garden Tool Lending Library*), népszerűsítve és támogatva a kertészkedés minél szélesebb körben való elterjedését. Ezekről a szerszámokról éppúgy készül katalógus, mint a hagyományos dokumentumokról, s ugyanúgy megvannak a kölcsönzési feltételei is: ki, mikor, mennyi időre, milyen feltételekkel veheti mindezt kölcsön (pl. Arlington Public Library, *Garden Tool Lending Library* – Egyesült Államok, Virginia Állam).¹⁷

A könyvtár szerepe persze itt még nem ér véget. Ma már egyre nagyobb hangsúly esik – a könyvtárak társadalmi szerepénél fogva – a bennük rejlő közösségteremtő erőre. A zöld könyvtárak kapcsán pedig fontos szempont a fenntarthatóság iránt elkötelezett, környezettudatos közösség létrejöttének elősegítése, fennmaradásának támogatása is. A könyvtárak közül talán a magkönyvtár az, amely jelenleg az egyik legnagyobb közösségkövácsoló erővel rendelkezik. Miért? Mert a kertgazdálkodást jórészt nem lehet egyedül és magányosan folytatni, és közösségi tevékenységet jelent. Mármost abból a szempontból, hogy a gazdálkodó ember szívesen veszi mások tapasztalatait vagy oszt meg maga is termesztési információkat, illetve szüretkor szívesen viszi portékáit piacra. A könyvtár közösségteremtő ereje éppen ezekhez a programokhoz kapcsolódik azáltal, hogy helyszínt biztosít mindezekhez és gyűjteménye révén vonzza a gazdálkodást folytató felhasználói közösséget. Ahogy a kert egész évben folyamatos elfoglaltságot nyújt az embernek, úgy a magkönyvtár is állandó programokat és rendezvényeket tud szervezni mindezek köré, amelyek közül a meghívott szakemberek, kertészmérnökök által tartott veteményezési és termesztési tanácsadások, a könyvtári tagoknak vagy nagyobb nyilvánosságnak rendezett vetőmag cserét jelentő magbörzék, valamint a szürethez kapcsolódó őstermelői piacok a legismertebbek.

A könyvtár sikerességét az jelzi, ha rajta keresztül minél több mag minél több felhasználó között cserél gazdát. A jórészt önkéntesen visszaszolgáltatók magvak másoknak nyújtanak hozzáférési lehetőséget, ami egyúttal közösséget is kövácsol, növeli a helyi identitástudatot, erősíti a helyi környezet és természet iránti felelősséget és elköteleződést, valamint a mások iránti odafigyelést. Olyan emberek találkozását eredményezi, akik szeretik a kertet, élvezik a betakarítás nyújtotta örömeket, a hagyományos főzést és étkezést, a megtermelt étel megosztását.

2016-ban az IFLA nemzetközi könyvtári szervezet a zöld könyvtári törekvések elismerésére és ösztönzésére egy *Zöld könyvtár-díjat (Green Library Award)* alapított.¹⁸ Elsősorban olyan kezdeményezéseket ismernek el vele, amelyek a társadalom pozitív irányú tudatformálását, a fenntarthatóságra és a környezettudatosságra való nevelést szolgálják, természetesen figyelembe véve azt is, hogy egy adott könyvtár milyen technikai és infrastrukturális feltételekkel rendelkezik. A kreativitás, az ötlet, a kitartó munka a díj odaítélésénél fontos szempont. A magkönyvtár eszmeiségének és újdonságerejének a sikerét jelzi, hogy már a második, 2017-es évi díjazottak között szerepelt egy olyan németországi könyvtár, amely a 2015-ben kezdődő projektjében a könyvtár hagyományos szerepének és funkciójának a kiszélesítésére, és ezzel együtt a társadalmi szerepének az erősítésére törekedett. Célja az volt, hogy bemutassa, az intézmény több mint kölcsönzőhely, s mindezt többek között a magkönyvtár szellemiségéhez kapcsolódva a városi kertészet és a közösségfejlesztés ötvözésével próbálta meg elérni.¹⁹

Örvendetes jelenség, hogy Magyarországon a könyvtárbezárások és összevonások mellett olyan hírről is hallhatunk, ami új könyvtár létesítéséről szól. A budapesti harmadik kerületi Óbuda-Békásmegyér Önkormányzat tervezi azt, hogy a Szabó Ervin Könyvtár egykori fiókkönyvtárából újra könyvtárat hoz létre az Óbudai Platan Könyvtár fiókkönyvtáraként. A régi, mára már lepusztult épület átalakításával és bővítésével egy XXI. századi könyvtár követelményeinek megfelelő intézményt szeretnének életre hívni. A tervek szerint a felújítással együtt az épülethez tartozó kertet is rendbe teszik, ami természetközeli élményt nyújtana a felhasználóknak.²⁰ Felmerült ötletként az is, hogy a

fiókkönyvtár egy magkönyvtárral vagy egy ahhoz hasonló részleggel egészülne ki, amire részben a tervezett fűvészkert teremtene lehetőséget.

A leendő fiókkönyvtár az Ezüsthely utca 16. szám alatt azért kiváló helyszín egy magkönyvtár vagy ahhoz hasonló intézmény létrehozására, mert Óbuda északi részén azon a határvonalon helyezkedik el, amely Békásmegyer-Ófalut és a lakótelepi környezetet választja el egymástól. A könyvtárnak ez a fekvése két célcsoport felhasználói igényét tudná egyszerre kielégíteni. Békásmegyer-Ófalu családi házas jellegénél fogva és a régi tradíciók alapján ma is a hagyományos gyümölcs- és szőlőtermesztésnek és kertészkedésnek biztosít helyet, így lakói valószínűleg a leendő magkönyvtár felhasználóbázisának jelentős részét alkotnák. Emellett azonban a könyvtár számíthatna azokra is, akik a lakótelepi környezeten belül a városi és közösségi kertészkedés elkötelezett hívei, és a lakótelepen 2013 óta Békási kert néven közösségi kertet működtetnek.²¹ A lakótelepen élő városi kertészkedők elkötelezettségét jelzi, hogy ez a kert volt a Városi Kertek Egyesület harmadik kertje, amely mind közül a legtervezettebb, emellett pedig a legnagyobb fejlődési potenciállal rendelkezik, s kiváló közösségkovácsoló is egyben.²² Ha mindezt számításba vesszük, a leendő magkönyvtár jelentős felhasználórétegre számíthat, és jelentős szerepet játszhat a már meglévő kertészkedéssel foglalkozó közösség megtartásában és bővítésében. Már csak remélni lehet, hogy mindez valóra válik!

Jegyzetek

1. A Magyar Könyvtárosok Egyesülete 49. Vándorgyűlésének (Miskolc, 2017. július 5–7.) Mezőgazdasági szekciójában elhangzott előadás szerkesztett változata.
2. Az első génbankok a XIX. század végén alakultak: 1880: New York State Agricultural Experiment Station (NYSAES) – Egyesült Államok, New York Állam, Geneva; 1894: Bureau of Applied Botany – Oroszország, Szentpétervár.
Magyarországon működik a világ tizenharmadik legnagyobb nemzeti mezőgazdasági génbankja, amely az 1970-es évekbeli előzmények után 2010. november 1-jén alakult újjá Növényi Diverzitás Központ (NÖDIK) néven. A története viszont szintén a XIX. század '80-as éveire nyúlik vissza.
3. A Svalbard Global Seed Vault honlapja. Elérhető: <https://www.regjeringen.no/en/topics/food-fisheries-and-agriculture/svalbard-global-seed-vault/id462220/> (2017. 10. 05.)
4. Andrásfalvy Bertalan: A víz a magyar történelemben. *Magyar Tudomány*, 174. évf. 2013. 11. szám. 1320. p.
5. The Bay Area Seed Interchange Library (BASIL) honlapja. Elérhető: <https://ecologycenter.org/basil/> (2017. 10. 04.)
6. Hudson Valley Seed Company honlapja. Elérhető: <http://hudsonvalleyseed.com/about-us/> (2017. 10. 05.)
7. Richmond Grows Seed Lending Library honlapja. Elérhető: <http://www.richmondgrowsseeds.org/about-us.html> (2017. 10. 04.)
8. Create Your Own Seed Lending Library. Richmond Grows Seed Lending Library honlapja. Elérhető: <http://www.richmondgrowsseeds.org/create-a-library.html> (2017. 10. 06.)
9. Conner, Cindy: Seed Libraries and other means of keeping seeds in the Hands of the People. Gabriola. New Society Publishers, 2015. 192. p.

10. A rendezvény részletes programja: International Seed Library Forum Schedule of Events. Pima County Public Library honlapja. Elérhető: <https://www.library.pima.gov/blogs/post/islf2015-schedule/> (2017. 10. 05.)
 11. Online Dictionary for Library and Information Science. Elérhető: http://www.abc-clio.com/ODLIS/odlis_A.aspx (2017. 10. 04.)
 12. Seed library. Elérhető: https://en.wikipedia.org/wiki/Seed_library (2017. 10. 05.)
 13. The Seed Library in downtown Santa Cruz. *Santa Cruz News*, July 10, 2013. Elérhető: <http://santacruznews.org/places/the-seed-library-in-downtown-santa-cruz/> (2017. 10. 06.)
 14. Southern Heritage Seed Collective. Grow Gainesville honlapja. Elérhető: <https://growgainesville.wordpress.com/seed-library/> (2017. 10. 06.)
 15. Die „grüne Bibliothek“ hat an der Lützowstraße eröffnet. *Berliner Woche*, 04.05.2015. Elérhető: <http://www.berliner-woche.de/tiergarten/kultur/die-gruene-bibliothek-hat-an-der-luetzowstrasse-eroeffnet-d76152.html> (2017. 10. 10.)
 16. How to Organize Your Seeds. *Seed Libraries*. Elérhető: <http://seedlibraries.weebly.com/how-to-organize-your-seeds.html> (2017. 10. 10.)
 17. The Shed: Garden Tool Lending Library. Arlington Public Library honlapja. Elérhető: <https://library.arlingtonva.us/services/the-shed/> (2017. 10. 10.)
 18. IFLA Green Library Award. IFLA honlapja. Elérhető: <https://www.ifla.org/node/10159> (2017. 10. 10.)
 19. IFLA Green Library Award 2017 Winners Announced. IFLA honlapja. Elérhető: <https://www.ifla.org/node/11523> (2017. 10. 03.)
Schumann, Tim – Geißler, Jens A.: “Ernte deine Stadt“ – “Harvest your City” 3 Years of green and sustainable library commitment in the Stadtbibliothek Bad Oldesloe. Elérhető: https://www.ifla.org/files/assets/environmental-sustainability-and-libraries/documents/germany_badoldesloe_green_library_award.pdf (2017. 10. 03.)
 20. Újabb közösségi olvasóhely. Régi-új könyvtár Békásmegyeren. *Óbuda Újság*, XXIII. évf. 4. szám. 2017. február 24. 1., 3. p.
 - Új könyvtár nyílik az Ezüsthegy utcában. Óbuda. Budapest, III. kerület, Óbuda-Békásmegyer hivatalos honlapja. URL: <https://obuda.hu/hirek/video-uj-konyvtar-nyilik-az-ezusthegy-utcaban/> (2017. 10. 06.)
 21. A Békási kert honlapja. Elérhető: <http://bekasikert.hu/> (2017. 10. 10.)
 22. Békási kert, a kerület első közösségi kertje. Óbuda. Budapest, III. kerület, Óbuda-Békásmegyer hivatalos honlapja. Elérhető: <https://obuda.hu/hirek/a-bekasi-kert-az-also-kozossegi-kert-obudan/> (2017. 10. 10.)
-
-